

Mladá veda

Young Science

Rozhovor s Eliškou Gunišovou

**Prehľad ľahkých betónov s využitím
odpadových plastov**

**Zakladanie onshore a offshore podnikov za účelom
daňového plánovania a daňovej optimalizácie**

Mladá veda

Young Science

MEDZINÁRODNÝ VEDECKÝ ČASOPIS MLADÁ VEDA / YOUNG SCIENCE

Jún 2015 (číslo 1)

Ročník tretí

ISSN 1339-3189

Kontakt: info@mladaveda.sk, tel.: +421 908 546 716, www.mladaveda.sk

Fotografia na obálke: Helsinki 2014. © Branislav A. Švorc, foto.branisko.at

REDAKČNÁ RADA

doc. Ing. Peter Adamišin, PhD. (Katedra environmentálneho manažmentu, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Dr. Pavel Chromý, PhD. (Katedra sociálnej geografie a regionálneho rozvoja, Univerzita Karlova, Praha)

doc. PaedDr. Peter Čuka, PhD. (Katedra cestovného ruchu, Slezská univerzita v Opavě)

prof. Dr. Paul Robert Magocsi (Chair of Ukrainian Studies, University of Toronto; Royal Society of Canada)

Ing. Lucia Mikušová, PhD. (Ústav biochémie, výživy a ochrany zdravia, Slovenská technická univerzita, Bratislava)

doc. Ing. Peter Skok, CSc. (Ekomos s. r. o., Prešov)

prof. Ing. Róbert Štefko, Ph.D. (Katedra marketingu a medzinárodného obchodu, Prešovská univerzita, Prešov)

prof. PhDr. Peter Švorc, CSc., predseda (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Petr Tománek, CSc. (Katedra veřejné ekonomiky, Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava)

REDAKCIA

Mgr. Richard Nikischer (Sociologický ústav Akademie věd ČR, Praha)

Mgr. Branislav A. Švorc, PhD. šéfredaktor (Vydavateľstvo UNIVERSUM, Prešov)

PhDr. Veronika Trstianska, PhD. (Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr FSŠ UKF, Nitra)

Mgr. Veronika Zuskáčová (Geografický ústav, Masarykova univerzita, Brno)

VYDAVATEĽ

Vydavateľstvo UNIVERSUM, spol. s r. o.

www.universum-eu.sk

Javorinská 26, 080 01 Prešov

Slovenská republika

© Mladá veda / Young Science. Akékoľvek šírenie a rozmnožovanie textu, fotografií, údajov a iných informácií je možné len s písomným povolením redakcie.

NÁVŠTĚVNOST VEŘEJNĚ PŘÍSTUPNÝCH KULTURNĚ- HISTORICKÝCH PAMÁTEK V ČESKÉ REPUBLICE V ROCE 2013

ATTENDANCE OF PUBLICLY ACCESSIBLE CULTURAL AND HISTORICAL
MONUMENTS IN THE CZECH REPUBLIC IN 2013

Martin Kebza¹

Autor je studentem třetího ročníku bakalářského stupně Geografie pro veřejnou správu a pomocnou vědeckou silou na katedře geografie Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

The author is a student in the third year of a bachelor's degree Geography in public administration and research assistant at the Department of Geography, Faculty of Education, University of South Bohemia in České Budějovice.

Abstract

This contribution deals with the attendance of cultural and historical monuments (KHP), which means castles and other buildings, in the Czech Republic. Emphasis is placed on the territorial aspect, i.e. a research of spatial differentiation of KHP. It also illuminates the categorization of monuments and their possible potential. The aim is to analyze the attractiveness of the territory of the Republic (by district) for cultural tourism.

Key words: Cultural monuments, territorial attractiveness, cultural tourism, cultural-cognitive tourism, Czech Republic

Abstrakt

Text se zabývá návštěvností kulturně-historických památek (KHP), tedy hradů, zámků a dalších objektů v České republice. Důraz je kladen na územní hledisko, tj. šetření prostorové diferenciací KHP. Rovněž se osvětluje kategorizace památek a jejich možný potenciál. Cílem je analyzovat atraktivitu území republiky (podle okresů) pro kulturní cestovní ruch.

Klíčové slova: kulturně-historické památky, atraktivita území, kulturní cestovní ruch, kulturně-poznávací cestovní ruch, Česká republika

¹Adresa pracoviště: Katedra geografie, Pedagogická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Jeronýmova 10, 371 15 České Budějovice
E-mail: m.kebza@seznam.cz

Úvod

Motivem sepsání tohoto článku byla snaha o vytvoření uceleného přehledu dat ve specifické oblasti cestovního ruchu, která je v geografických statích často opomíjena nebo významně generalizována. Jde o oblast kulturně-historického cestovního ruchu a využívání k němu vázaných statistických zdrojů.

Cestovní ruch jako celek hraje i v České republice (ČR) poměrně důležitou roli; zaměstnává zde přes 230 tisíc lidí (ČSÚ 2014). Statistika cestovního ruchu se obecně věnuje více ubytovacím a restauračním zařízením, ne tak úplně neprávem. Tyto dvě složky zaměstnávají značnou část lidí pohybujících se v cestovním ruchu (47 %). Zbylé ekonomicky aktivní osoby v cestovním ruchu jsou rozptýleny do dalších devíti skupin aktivit – osobní železniční doprava, osobní silniční doprava, osobní lodní doprava, osobní leteckou dopravu, doplňkové služby osobní dopravy, pronájem zařízení pro osobní dopravu, cestovní agentury, kulturní služby a sportovní a ostatní rekreační služby.

Cílem předložené studie je ale analyzovat a charakterizovat návštěvnost *kulturně-historických památek* (zkratkou KHP), tedy objektů historicky hodnotných, které se stávají cíli návštěvníků. Návštěvnost KHP je faktor, který také ovlivňuje rozvoj cestovního ruchu v daném území. Památkami (KHP) se chápou přístupné tvrže, hrady, ve středoevropském prostředí velmi často zámky, městské věže apod. Sběr dat je přiblížen níže v metodické části práce.

Kulturně-historické památky, pod kterými jsou v této studii chápány kulturní památky (KP) a národní kulturní památky (NKP), jsou chráněny státem jako součást jeho kulturního dědictví se záměrem zachovat ho k dalšímu zpřístupňování, zachovávání a vhodné využívání (zákon č. 20/1987, o státní památkové péči). Specifickou formou KHP jsou památky UNESCO, které mimo zákonných parametrů nabývají důraznější ochrany mezinárodního charakteru. Památky UNESCO mohou být jak kulturními památkami, tak národními kulturními památkami.

K cíli práce se vztahují i dvě hypotézy:

1. Památky kategorizované na KP a NKP budou vykazovat odlišné průměrné hodnoty návštěvnosti; NKP již ze svého titulu více chráněného objektu budou více atraktivní, a tudíž průměrně více navštěvovány. Největší návštěvnost však bude soustředěna do památek zapsaných na Seznamu světového dědictví UNESCO, kterých je v ČR dvanáct, dále pak do lázeňských středisek a jejich blízkému okolí, kam směřuje velké množství západoevropských turistů (Vystoupil, Kunc, Šauer, Tonev 2010).
2. Zejména na památky UNESCO pak bude vázána i atraktivita sledovaného území, která je vnímána jako ukazatel potenciálu pro kulturní cestovní ruch. Je zde tedy předpoklad vyšší míry atraktivity v okresech s výskytem památek UNESCO, případně při kumulaci KHP v jedné rezervaci UNESCO nebo při větší kumulaci jiných KHP.

Teorie

Samotný cestovní ruch má kořeny sahající v prefázi do dob starších roku 1850, nicméně největší rozmach zaznamenal po druhé světové válce, kdy si jej mohly dopřát všechny vrstvy obyvatelstva. Je vnímán jako interdisciplinární kolos zasahující například do psychologie nebo sociologie (Gibson 2008). Ale právě geografům je přisuzována zvláštní role, ať už jde o zodpovědnost za inovace ve výzkumu (Gibson 2008) a nebo komplexnost jejich bádání,

zejména v rámci prostoru. Jak ale zmiňují někteří autoři, i sama geografie cestovního ruchu se potýkala s problémem sebevymezení a s definováním předmětu výzkumu (Šauer, Vystoupil 2011). Saarinen (2014) navíc poukazuje na nestejně dobré postavení geografie cestovního ruchu vůči jiným socioekonomickým disciplínám. To se týká i dílčích částí cestovního ruchu, například Richards (2001) zmiňuje obtížnost vymezení kulturního turismu, ačkoli prostupuje celou Evropou. Tým autor poukazuje i na složitost vysvětlení významu slov turismus a kultura, přičemž se složitost pojmu při jejich propojení ještě stupňuje (Richards 1996). Kulturní turismus je často vnímán jako perspektivní součást cestovního ruchu, navíc s výhodou snadné kombinace například s lázeňstvím, rekreací nebo kongresy (Hesková a kol. 2011). Některými zahraničními autory je však varovááno, že v globálním měřítku dosáhl takových rozměrů, že vyvstává otázka jeho udržitelnosti a jeho samotné definice (Porter, Salazar 2005). Předmět studia této disciplíny stanovila výstižně Hamarnehová (2008), a to mj. jako hodnocení potenciálu území pro cestovní ruch a vzájemný vztah cestovního ruchu se životním prostředím včetně ochrany životního prostředí.

Důležité pro práci v geografii cestovního ruchu je přirozeně vymezení základních pojmů. V české literatuře na nich vcelku panuje shoda. Na základě literatury lze vymezit tři skupiny účastníků cestovního ruchu, a to turisty, výletníky a návštěvníky (Čertík a kol. 2001, Drobná, Morávková 2004, Galvasová 2008, Indrová a kol. 2004, Malá a kol. 2002, Ryglová 2005). Kvůli datové náročnosti jsou převážně analyzovány skupiny turistů a návštěvníků, kteří se ve středisku cestovního ruchu zdržují delší dobu, resp. v něm přenocovávají. Tato práce, aniž by si kladla za cíl mezi uvedenými skupinami rozlišovat, však zohledňuje i výletníky, kteří mohou být ve statistické evidenci návštěvnosti KHP, lokalizovaných v periferních objektech ve fázi explorační, být dominantní skupinou. Fáze explorační je chápána jako proces objevování atraktivit zejména malými skupinami nebo individuálně (Galvasová 2008).

Dalším důležitým dělením jsou formy a druhy cestovního ruchu. Ačkoli Holeček, Mariot a Střída (1999) pod druhy cestovního ruchu řadí motivy a pod formy cestovního ruchu různé způsoby realizace, mnoho autorů zastává opačné dělení, tedy pod druhy realizace a pod formy motivy, například Drobná a Morávková (2004), Pásková a Zelenka (2002) nebo Galvasová (2008).

Kulturní, případně kulturně-poznávací cestovní ruch lze tedy označit za formu cestovního ruchu, dokonce jako jednu ze základních (Ryglová 2005). I tak se ale lze setkat s mísením této formy s jinými, nejčastěji s městským cestovním ruchem, jehož výraznou součástí mají být právě KHP. Například Čertík a kol. (2001) řadí kulturní složku do formy městské turistiky, ačkoli v jiné části publikace je kulturně-poznávací forma zcela samostatná. Obdobně se kulturní složka ocitá v městské formě i v textu Drobné a Morávkové (2004), přičemž jí sekunduje i například gastronomie. Z hlediska funkce jsou KHP přiřazovány k městským střediskům cestovního ruchu i Heskovou a kol. (2011). KHP ale mohou být městským střediskům velmi vzdáleny, a to jak charakterem, tak geografickou vzdáleností.

Kulturní turismus jako odvětví je dosti pestré. V globálním, pro středoevropské prostředí někdy exotickým, pojetí je zmiňováno, že podtypem tohoto druhu cestovního ruchu je „oblast domorodců a poznávání jejich kultur“ (Smith 2003). Autorka však v typologii kulturního turismu doplňuje i kulturním dědictvím, uměním, městským typem a dalšími.

Členění podléhá také kulturní dědictví, a to na hmotné a nehmotné. Hmotnými jsou pochopitelně nejrozumnější stavby a budovy, nehmotnými pak například tance nebo tradiční průvody (Indrová a kol.) Toto dělení respektuje i UNESCO, na jehož seznamech figurují právě i nehmotné kulturní dědictví.

Kulturně historické atraktivity se pak dělí do dvou skupin. První tvoří kulturně-historické památky, které jsou předmětem šetření této práce. Druhou představují kulturní zařízení, jimiž se rozumí muzea, galerie a podobné instituce (Galvasová 2008). Ty byly analyzovány, ač v odlišném měřítku, například Vyslůžilovou a Zicháčkovou (2014).

V české literatuře se objevují i ne vždy zcela přesná členění kulturně-historických památek. Například Galvasová (2008) uvádí tři základní typy památek – národní kulturní památky, památkové rezervace a památkové zóny. Mirvald a kol. (1996) doplňuje členění Galvasové o národněhistorické památky, urbanistické památky, výtvarné památky, parky a zahrady, památky lidové kultury a historické stavby. Stavění do jedné roviny národní kulturní památky a například urbanistické památky však není zcela korektní a neodpovídá zákonnému vymezení dvou kategorií: kulturních a národních kulturních památek. Stejně tak právě kulturní památky chybí v prvně jmenovaném dělení, přitom tvoří zcela zásadní část historického dědictví. Podrobněji je tato problematika rozebrána v metodické části práce.

Hrabánková a Hájek (2002) představují památky jako artefakty s rozvojovým potenciálem pro cestovní ruch. Ideálně jako součást formy kulturního a poznávacího cestovního ruchu, která je perspektivní (Drobná, Morávková 2004). Holeček, Mariot a Střída (1999) je také vnímají jako základní atraktivitu v rámci cestovního ruchu. Hrabánková a Hájek (2002) ale dodávají, že pro účinný efekt rozvoje cestovního ruchu je potřeba předpoklad vyšší četnosti takovýchto zdrojů rozvojového potenciálu. Na základě stejné podmínky předpokládá ekonomickou perspektivu cestovního ruchu i Galvasová (2008).

Holeček, Mariot a Střída (1999) uvádějí, že je v ČR více jak 2200 hradů a zámků. Avšak jen relativně malá část z nich je veřejně přístupná a poskytuje data o návštěvnosti. V posledních letech však trvá trend dalšího zpřístupňování památek tohoto druhu. Lze uvést například zámek ve Vimperku. Kromě samotných architektonických památek se v posledních letech zvyšuje důležitost ploch, které je zpravidla obklopují a dopomáhají k tvorbě krajinného rázu. Myšleny jsou historické parky, ke kterým se začíná přistupovat jako ke speciálnímu druhu památek (Indrová a kol. 2004). Důkazem může být park v Průhonicích, jenž byl zapsán na Seznam světového kulturního dědictví UNESCO v roce 2010 jako rozšíření rezervace historického jádra Prahy. Mnohem specifitější je pak Lednicko-Valtický areál. Parky mohou být v některých případech objektem s dominující atraktivitou. To může platit zvláště pro rozsáhlé anglické parky s drobnými stavbami historizujících slohů.

KHP jsou považovány za jedno z dílčích odvětví cestovního ruchu (Galvasová 2008). Jsou hodnoceny rovněž i jako jeho objekty (Hesková a kol. 2011, Ryglová 2005), ale i jako lokalizační podmínky společenského charakteru (Ryglová 2005). Narozdíl od různých realizačních faktorů nejsou často analyzovány. Přitom právě statistiky návštěvnosti KHP, jako míst stimulu cestovního ruchu, mohou mnohé napovědět o stavu turistického regionu. V několika studiích došlo k sběžnému výčtu nejvýznamnějších KHP s hodnotou jejich návštěvnosti (Hamarnehová 2008; Holeček, Mariot, Střída 1999), ze kterých lze zpětně

vysledovat znaky trendů vývoje návštěvnosti. Vzhledem k charakteru publikací šlo pochopitelně jen o zpestření, nikoliv o hlavní pilíř jejich textů. Jednu z detailnějších mapově zpracovaných statistik přehledů poskytuje Atlas cestovního ruchu (Vystoupil a kol. 2006). Nicméně statistický soubor dat o KHP nevyužívá tato publikace úplně.

KHP je poměrně často přisuzována role jednoho ze zásadních pilířů zejména poznávací turistiky, v českých podmínkách jim je přisuzována i určitá pestrost ve smyslu regionálních odlišností (Galvasová 2008). Jejich pozice může být dále posilována například konáním doprovodných akcí, které jsou divácky atraktivní, nebo navázáním ekonomické aktivity v jiných odvětvích – například specifické pohostinské služby navázané přímo na KHP, nebo na její blízkost.

Metodika

Už v úvodu je nastíněn pokus o kategorizaci památek, která je pro zpracování tohoto typu statistických dat nevyhnutelná. Kategorizace KHP je ale v tomto ohledu poměrně složitá. Různé kategorizace byly použity v Atlase cestovního ruchu (Vystoupil a kol. 2006), ale jsou v podstatě nejednoznačné a překrývají se. Dělit KHP na architektonické památky, církevní památky se může velmi čile míchat s kategorií hradů a zámků. Rovněž členění na hrady, zámky, tvrze a zříceniny není zcela jednoznačné – existují stavby, které jsou hradem a zároveň zámkem; vyskytují se i další nepřesnosti. K jinému, méně nepřesnému, dělení přistoupila Indrová a kol. (2004), kdy byly KHP rozděleny podle slohů, místa vzniku a druhů. Slohové útvary se mohou rovněž překrývat, zejména u historicky významných staveb, které prošly dlouhým architektonickým a historickým vývojem, například Pražský hrad. Dělení na druhy je už přesnější, jsou zmíněny památky profánní (světské), jimiž jsou v této práci studované hrady, zámky a další stavby, a památky sakrální, které jsou částečně také předmětem tohoto textu.

V této studii jsou kulturní objekty dle Ústředního seznamu kulturních památek ČR rozčleněny na národní kulturní památky (NKP), kulturní památky (KP) a případně objekty bez památkové ochrany. Zvláštní důraz je kladen na památky zapsané v Seznamu světového dědictví UNESCO, kterých je v ČR dvanáct. Tato značka je obecně vnímána jako velice prestižní. Jak uvádí Galvasová (2008), je pro KHP tou nejlepším reklamou, Smith (2003) dodává, že se značným mezinárodním dosahem.

Podle zákona č. 20/1987, o státní památkové péči, mohou být kulturní památkou movité i nemovité věci dokládající historický a kulturní vývoj, nebo jsou jednoznačně vztaženy k významné historické osobě. Kulturní památkou tak může být stavba, ale i soubor staveb, dokonce i části jednotlivých staveb. Ty jsou vyhlášovány ministerstvem kultury. Zákon o státní památkové péči pak podrobně definuje proces prohlašování, upřesňuje i další podmínky prohlášení kulturní památkou. Národní kulturní památky pak mají být tou nejvýznamnější částí kulturního dědictví. Přičemž podmínky ochrany a zabezpečení památkové péče při NKP má ve své gesci vláda ČR. Vláda rovněž navrhuje Výboru světového kulturního dědictví památky k zapsání na seznam světového kulturního dědictví UNESCO. Zákonný výklad pojmů zmíněných výše v odstavci uvádí i Pásková a Zelenka (2002).

Terminologie byla v tomto textu sloučena podle metodiky a názvosloví NIPOS (2014) až na pojem „památk“, který zde byl rozveden jak ve znění zákona, tak v užívání jednoho

společného pojmu pro všechny zákonem dané kategorie. Společný pojem, pod nímž se rozumí všechny veřejně přístupné objekty kulturní a historické hodnoty obsažené ve studovaném statistickém souboru, byl stanoven podle Galvasové (2008) jako kulturně-historické památky (KHP).

Samotná zkoumaná data byla pak získána skrze Národní informační a poradenské středisko pro kulturu a jejich statistické publikace (NIPOS 2014). Ty kromě státních KHP sledují i soukromé, nebo například KHP spadající do správy územně samosprávných celků, krajů nebo obcí. V těchto statistikách je zaznamenáno celkem 320 KHP, z nichž ale hned 90 neposkytuje data. Z důvodu, že mezi těmito památkami jsou i objekty, které mohou procházet dlouhodobou rekonstrukcí, příkladem je zámek v západočeských Poběžovicích. Ve statistikách NIPOS jsou evidovány i tzv. památky místního významu a objekty bez památkové ochrany. Jejich počet je však zanedbatelný, proto nebyly do analýzy zahrnuty. Předložená analýza nepracuje také se soubory dat, které se týkají návštěvnosti muzeí, galerií a podobných institucí, ač se často nacházejí v historických objektech, například v zámcích.

Další databází s roční aktualizací disponuje i Národní památkový ústav. Je však logicky o mnoho stručnější, neboť obsahuje jen objekty, které sám spravuje a statisticky eviduje. V roce 2013 šlo o 101 KHP (NPÚ 2014). Jejich počet se však meziročně navyšuje v řádu jednotek. Statistiky NIPOS se se statistikami NPÚ drobně rozcházejí. Pro větší komplexnost byla primárně užita data z prvního zmíněného zdroje. Poněkud kusé statistiky nabízí i agentura CzechTourism, jde ale především o výčet nejnavštěvovanějších objektů, aniž by byly jakkoli památkového charakteru. V těchto statistických souborech se tak objevují i zoologické zahrady, aquaparky a podobně. Na rozdíl od statistik NIPOS ale shrnují i data z hlavního města Prahy.

I na data NIPOS se lze dívat poněkud kriticky. Návštěvnost jednotlivých objektů je sledována především podle počtu prodaných lístků, přičemž metodika zjišťování návštěvnosti různých KHP se i dle správce může mírně lišit. Též nelze určit původ návštěvníka, protože při prodeji vstupenky se národnost neřeší, členit návštěvníky podle jazyka prohlídky objektu by potom bylo velmi složité a ne zcela korektní. Některé KHP, zejména méně exponované, cizojazyčné výklady pak ani neposkytují.

Vstupenky na KHP se zpravidla prodávají zvlášť na každý okruh, v případě, že je nabízeno více prohlídkových okruhů. Mezi okruhy může být zahrnut například i zpoplatněný výstup na zámek nebo hradní věž. Tento jev může zvýhodňovat KHP s více takovými okruhy, a tak zkreslovat statistické hodnoty.

Kromě absolutních hodnot ze statistického souboru (NIPOS 2014) jsou užity i dva indexy, a to návštěvnosti a atraktivity, propočteny vždy na okresní úroveň. První jmenovaný je prostý přepočet návštěvníků na počet obyvatel v okrese.

Vzorec indexu návštěvnosti:

$$I_n = (PN/PO) * 1000$$

přičemž PN je součet všech návštěvníků v okrese; PO počet obyvatel v okrese.

Index atraktivity zohledňuje kromě významnosti KHP a návštěvnosti i plochu okresu. Hodnoty P a N v čitateli vztahu nereprezentují reálný absolutní počet, ale váhu získanou z kategorizace jednotlivých ukazatelů. KHP byly kategorizovány podle příslušnosti ke skupině kulturních památek (KP, váha 1), národních kulturních památek (NKP, váha 2) a památek UNESCO (váha 7). Zmiňované váhy byly odvozeny z průměrné návštěvnosti objektů jednotlivých skupin. Vyšší váhu památek UNESCO lze kromě průměrné návštěvnosti opodstatnit i například tvrzením Galvasové (2008), že tato „nálepka“ je významným stimulačním prostředkem pro rozvoj cestovního ruchu v místě. Hodnota N pak byla přiřazována podle počtu návštěvníků celého okresu zařazených do intervalů s váhou 1 – 10. Intervaly byly stanoveny tak, aby co nejvýstižněji charakterizovaly význam KHP. Váhy 1 a 2 byly přiřazeny intervalům 0 – 5 000, resp. 5 001 – 10 000. Váhy 3 až 7 se přiřadily podle desetitisícových intervalů, váhy 8 a 9 podle intervalů dvacetitisícových. KHP s návštěvností přesahující hodnotu 100 001 mají nejvyšší váhu 10.

Vzorec indexu atraktivity:

$$I_a = \{(P * N) / S\} * 100$$

přičemž P se rozumí hodnota váhy KHP a N váha návštěvnosti podle stanovených intervalů; S odpovídá ploše okresu v km^2 .

Analýza

Na úvod samotné analýzy návštěvnosti KHP je potřeba říci, že hlavní město Praha a jeho KHP byly z analýzy vyloučeny. Důvod je prostý. Jenom Pražský hrad v roce 2013 navštívilo téměř 1,75 milionu osob (CzechTourism 2014), což je násobně více než u jiných KHP ve zbytku republiky. Kromě Pražského hradu, který je mj. největším hradním komplexem na světě (Kochánek 1993), je v Praze velmi exponovaná i Staroměstská radnice nebo Petřínská rozhledna, které dohromady za rok 2013 navštívilo přes 1,1 milionu turistů a návštěvníků. Takto vysoké návštěvnosti by významně zkreslily data z ostatních regionů ČR.

I touto skutečností je ovlivněn počet památek UNESCO ve zkoumaném statistickém souboru. Dalším proměnným faktorem je přítomnost více KHP v jedné rezervaci UNESCO (například v Třebíči). Počet českých rezervací zapsaných na Seznamu světového dědictví tak neodráží počet KHP, které jsou v těchto rezervacích lokalizovány a jsou zahrnuty ve studovaném statistickém souboru. Jejich početní shoda je zcela náhodná.

pořadí	Kulturně-historická památky (KHP)	návštěvnost	druh KHP (NKP, KP)
1	Státní zámek Lednice	330 474	NKP
2	Státní hrad a zámek Český Krumlov	321 605	NKP
3	Katedrála sv. Petra a Pavla Brno	315 500	NKP
4	Kostnice Sedlec	309 938	KP
5	Státní zámek Hluboká nad Vltavou	260 199	NKP
6	Hrad Karlštejn	228 265	NKP
7	Zámek a arboretum Průhonice	190 000	NKP
8	Zámek Dětenice	187 123	KP
9	Bílá věž Hradec Králové	169 151	KP
10	Zámek Konopiště	132 345	NKP
11	Arcibiskupský zámek a zahrady v Kroměříži	106 918	NKP
12	Zámek Loučeň	103 008	KP
13	Hrad Loket	100 802	KP
14	Hrad Křivoklát	102 176	NKP
15	Státní zámek Sychrov	100 100	NKP

Tabulka 1 – Kulturně-historické památky v ČR s roční návštěvností nad 100 tisíc v roce 2013

Poznámka: NKP – Národní kulturní památky, KP – Kulturní památky; tučně vyznačeny památky UNESCO

Zdroj: NIPOS (2014)

Nashromážděná data tedy reprezentují 207 KHP, které jsou prostorově rozptýleny po celé republice. Pouze 4 okresy nedisponují žádným kulturním objektem typu KHP, který poskytl data, neznamená to však úplnou absenci KHP v těchto okresech. Jedná se o okresy Kladno, Rokycany, Vsetín a Frýdek-Místek.

Mezi okresy, ve kterých se v roce 2013 bylo registrováno nejvíce návštěvníků, patří s odstupem Kutná Hora a Český Krumlov. Oba tyto okresy hodnotou přesahují 494 tisíc osob. Třetím okresem, s odstupem více než stotísíkové návštěvnosti, je okres Břeclav, následován Brněnským městským okresem. Mezi prvních deset okresů lze ještě podle pořadí návštěvnosti KHP jmenovat okresy České Budějovice, Beroun, Benešov, Jičín, Praha-západ a Hradec Králové. Jedenáctým, avšak hodnotami spíše blíže prvním deseti, je okres Jindřichův Hradec, s téměř 225 tis. návštěvníky.

Nejvíce exponovanou KHP byl v roce 2013 zámek Lednice, který společně s Českým Krumlovem dlouhodobě dosahuje předních příček návštěvnosti. Oba tyto objekty za rok 2013 navštívilo přes 330 tisíc, resp. 320 tisíc návštěvníků. Hranici 100 tisíc návštěvníků překonalo ještě dalších 13 objektů. Z celkového počtu čtrnácti KHP jsou 4 památky UNESCO – jde o zmíněné zámky na jižní Moravě a v jižních Čechách, k nim se připojuje ještě Arcibiskupský zámek v Kroměříži společně se zahradami. Ten se v žebříčku návštěvnosti umístil na 11. příčce s více než 106 tis. návštěvníky. Čtveřici doplňuje zámek v Průhonicích, jehož park patří do pražské rezervace UNESCO od roku 2010. Mezi zmíněnými 15 KHP má 10 status národní kulturní památky (NKP).

Kromě známých státem spravovaných staveb se do čela žebříčku dostaly i některé jiné objekty, jako například zámek v Loučni nebo v Dětenicích. Ty pak společně s Troskami, Sychrovem a dalšími objekty tvoří zajímavou osu intenzivně navštěvovaných KHP na

severovýchodu Čech. Mezi KHP se vyskytují i městské věže, které často lákají širší cílové skupiny návštěvníků, neboť jde o prosté výstupy bez dlouhých výkladů. Roli může hrát i příznivější cena, například ve srovnání se zámeckými prohlídkovými okruhy. Nejnavštěvovanější městská věž se nachází v Hradci Králové, na kterou v roce 2013 vyšlo téměř 170 tisíc osob. Mezi podobné můžeme řadit i věž katedrály v Plzni, kterou za rok navštívilo přes 50 tisíc lidí, nebo Černou věž v Českých Budějovicích s téměř 25 tis. návštěvníky. Z hlediska návštěvnosti kulturních památek (KP) jde stále o nadprůměrnou hodnotu.

	Počet KHP	Průměrná návštěvnost	Medián návštěvnosti
NKP	100	47 018	28 397
KP	108	22 114	10 877

Tabulka 2 – Návštěvnost národních kulturních památek (NKP) a kulturních památek (KP) ČR v roce 2013
Zdroj: NIPOS (2014)

Co se týče samotného rozdělení na národní kulturní památky a kulturní památky dle první hypotézy, podle tabulky 2 lze usoudit více než dvojnásobnou průměrnou návštěvnost NKP. Pochopitelně se nabízí korelace s mírou atraktivity u NKP vzhledem k jejich menšímu počtu a větší exkluzivitě, která může plynout i z historicky větších investic do těchto KHP.

Památky UNESCO pak v ČR mají specifickou roli. Jsou předmětem masivní propagace, lákadlem pro zahraniční turisty a návštěvníky pro jejich jedinečné postavení mezi KHP. V rámci autorova výzkumu bylo zkoumáno 12 veřejně přístupných objektů (mimopražských), které jsou zahrnuty do rezervací UNESCO. Toto číslo, ač hodnotově shodné, nezahrnuje všechny rezervace UNESCO v ČR. Například jihočeská vesnice Holašovice je zcela mimo statistický soubor studovaný v tomto textu.

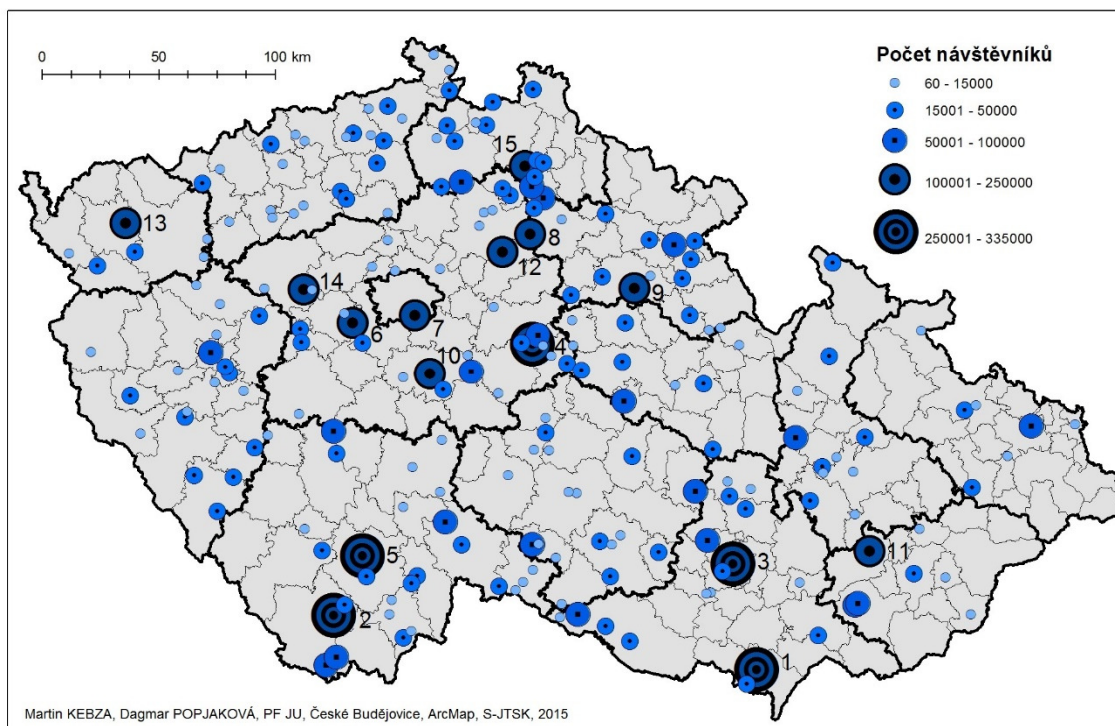
Kulturně-historická památka (KHP)	Návštěvnost v roce 2013	status (nkp,kp,bez)
Státní zámek Lednice	330 474	NKP
Státní hrad a zámek Český Krumlov	321 605	NKP
Zámek a arboretum Průhonice	190 000	NKP
Arcibiskupský zámek a zahrady v Kroměříži	106 918	NKP
Státní zámek Telč	90 593	NKP
Vlašský dvůr Kutná Hora	49 638	NKP
Státní zámek Valtice	43 591	NKP
Státní zámek Litomyšl	25 804	NKP
Památkový areál Zelená hora ve Žďáru nad Sázavou	23 042	NKP
Bazilika sv. Prokopa Třebíč	17 861	NKP
Věž kostela Sv. Ducha (Telč)	3 400	KP
Zadní synagoga (Třebíč)	1 699	KP
<i>PRŮMĚRNÁ NÁVŠTĚVNOST NA KHP</i>	<i>100 385,4</i>	<i>x</i>
<i>PODÍL NA NÁVŠTĚVNOSTI KHP CELKEM</i>	<i>16,92 %</i>	<i>x</i>

Tabulka 3 – Návštěvnost KHP v rezervacích UNESCO v ČR

Zdroj: NIPOS (2014)

Z dat zmíněné tabulky lze konstatovat, že většina památek UNESCO je zároveň NKP. V „nižší“ kategorii jsou pouze sakrální stavby nemající charakter dominantní stavby v rezervaci. Průměr roční návštěvnosti těchto dvanácti památek je zhruba trojnásobek republikového průměru, zároveň ale podíl na celkové návštěvnosti nepřesahuje ani 17 %. Jak už poukazují data tabulky 1, celá třetina těchto památek se nachází mezi prvními patnácti nejnavštěvovanějšími cíli, což je možné považovat za vysokou hodnotu. Stále je však nutné dbát zkrácení způsobené vyjmutím většiny pražské rezervace (kromě Průhonic, jež katastrálně leží ve Středočeském kraji), která by výrazně posunula zmíněný podíl na celkové návštěvnosti.

Obrázek 1 demonstruje prostorové rozmístění návštěvnosti KHP. Lze od něj odvodit nepříznivé hodnoty nízké návštěvnosti pro některé regiony, což může být způsobeno nízkým počtem KHP. Na druhé straně mapa ale vystihuje významně navštěvované cíle, rovněž jejich kumulaci v daném okrese. Jedna z největších takových se nachází na pomezí Středočeského a Libereckého kraje. Dominantními KHP v prostoru severních Čech, jak již bylo zmiňováno, jsou zámek Sychrov a hrad Trosky, které jsou doplněny méně exponovanými KHP Českého ráje. Je zde patrná i provázanost kulturních a přírodních atraktivit. Ty jsou pak podpořeny i existencí základních služeb v místě, neboť mezi těmito KHP leží město Turnov. To je zároveň dobře dopravně napojeno na Liberec a Prahu, což může být dalším faktorem zvýšeného rozvoje kulturního cestovního ruchu tohoto prostoru. Na tuto soustavu KHP pak volně navazují dvě soukromé KHP (zároveň i kulturní památky v zákonném výkladu); zámky Dětenice a Loučeň, oba s více než 100 000 návštěvníky ročně.

Obrázek 1 – Návštěvnost KHP v České republice za rok 2013 (kromě KHP Prahy)

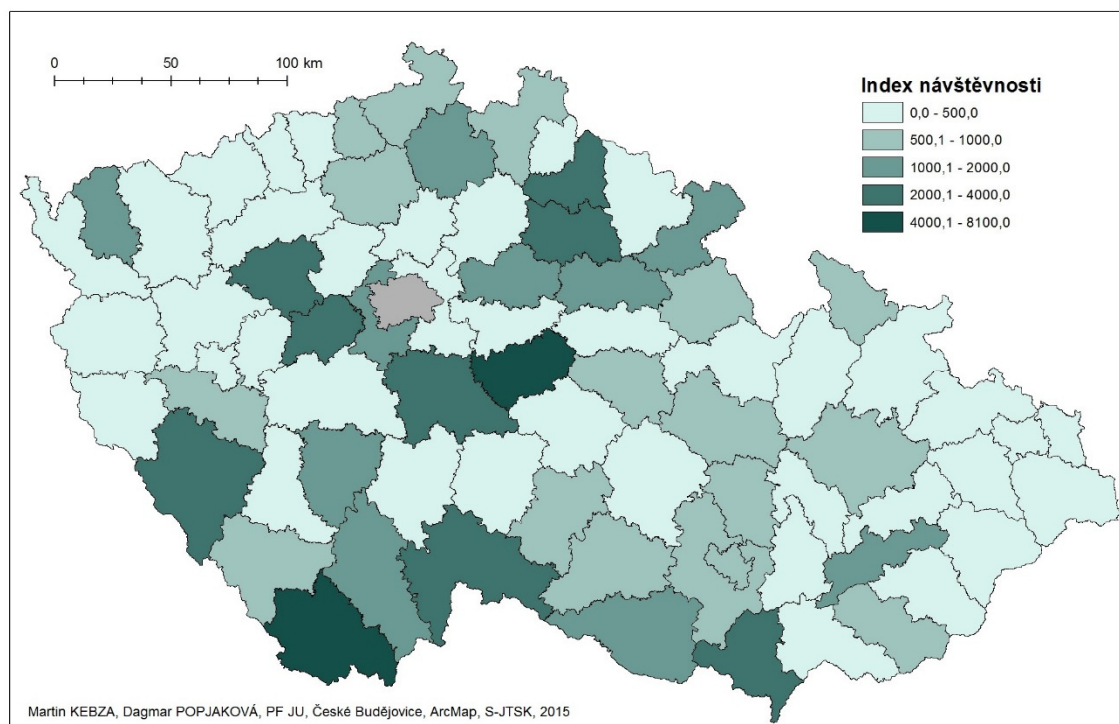
Poznámka: 1 – Státní zámek Lednice, 2 – Státní hrad a zámek Český Krumlov, 3 – Katedrála sv. Petra a Pavla v Brně, 4 – Kostnice Sedlec, 5 – Státní zámek Hluboká nad Vltavou, 6 – Hrad Karlštejn, 7 – Zámek a arboretum Průhonice, 8 – Zámek Dětenice, 9 – Bílá věž v Hradci Králové, 10 – Zámek Konopiště, 11 – Arcibiskupský zámek a zahrady v Kroměříži, 12 – Zámek Loučeň, 13 – Hrad Loket, 14 – Hrad Křivoklát, 15 – Státní zámek Sychrov

Zdroj: NIPOS (2014), vlastní zpracování

Kromě dalších podobných „shluků“ menšího měřítka, například v okolí města Náchod, se vyskytují i jiné podoby kumulace KHP. Jde o rozsáhlejší území s několika vysoce navštěvovanými objekty, kterým sekundují středně nebo málo navštěvované. Může jít například o historicky cenné území jižních Čech od Vyššího Brodu v okrese Český Krumlov přes okres České Budějovice až do Jindřichohradeckého okresu, odkud přechází na okraj Vysočiny k městu Telči. Další zajímavý jev doprovází příkladem Ústecký kraj, kdy poměrně husté síti někdy i velmi cenných KHP žádná návštěvnost nevyniká (nepřesahuje hodnotu 50 000 osob). Například v okrese Louny je vícero KHP ve fázi explorace. Příkladem za všechny poměrně nově zpřístupněné mohou být zámek Nový Hrad v Jimlíně nebo zámek Stekník u města Žatec. Podobné uspořádání v krajích se týká i Plzeňského a Olomouckého, nicméně s méně hustou sítí KHP.

Na první pohled jsou zřejmé i vlivy velkých měst, které mohou být samy o sobě lákavými cíli. Méně patrné rozdíly můžeme sledovat v Plzni a Ostravě, jejichž zpřístupněné objekty – katedrála sv. Bartoloměje a Slezskoostrovský hrad – disponují větším množstvím návštěvníků než okolní KHP. Výraznější rozdíl je potom patrný v Brně. Komplikovanější je posouzení Pražského regionu, neboť díky dopravní rozvinutosti se nedá upřít vliv Prahy na Průhonice, Karlštejn a Kutnou Horu, které jsou dokonce integrovány v příměstské dopravě. V

návaznosti na hlavní město vyšší návštěvnost mají i zámek Konopiště a hrad Křivoklát. Jmenované pak doplňují další památky, například zámek Hořovice. V kontrastu jižního směru pak zejí objekty v blízkosti Prahy při jejím severním okraji, například zřícenina Okoř. Zde se může uplatňovat individuální atraktivita podmíněná mj. marketingovou propagací jednotlivých míst.

Obrázek 2 – Index návštěvnosti KHP v okresech ČR k roku 2013

Zdroj: NIPOS (2014), autorovo zpracování

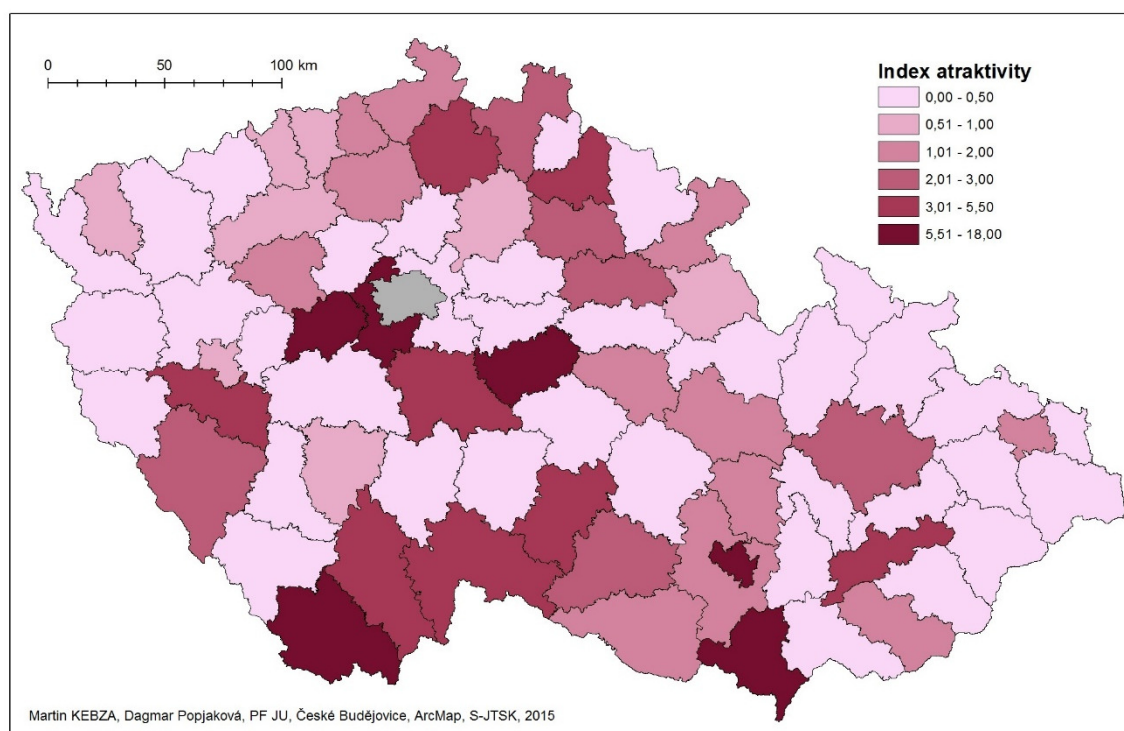
Z hlediska určení potenciálu jednotlivých okresů je ale vhodné pracovat s relativními hodnotami. Pro tento účel byly zvoleny dva indexy, a to index návštěvnosti a index atraktivity.

Tyto dva indexy (Obrázky 2 a 3) mají podobně prostorově rozmístěné hodnoty podle okresů ČR. Lze podle nich identifikovat širší oblasti s vyšším potenciálem pro kulturně-historický cestovní ruch, ale zároveň se generují i méně významné, periferní oblasti kulturně-historického cestovního ruchu. K prostorům s nižší návštěvností i atraktivitou patří například Karlovarský kraj s přesahem na sever kraje Plzeňského a na západ kraje Ústeckého a také kraj Moravskoslezský s přesahem do horských částí Olomouckého a Zlínského kraje. Každý jmenovaný region má pouze jednu exponovanou KHP, hrad Loket v okrese Sokolov, resp. Slezskoostravský hrad v Ostravě.

Jako nepřiliš atraktivní se jeví i pásmo táhnoucí se od okresu Strakonice ke Žďáru nad Sázavou. Ačkoli v této oblasti není nedostatek potenciálních cílů, pouze hrad Zvíkov v okrese Písek má roční návštěvnost vyšší než 50 000. Tyto oblasti bývají hodnoceny jako celkově periferní, tedy i mimo rozvoje cestovního ruchu. Poněkud odlišný případ je pak severní polovina Středočeského kraje, jež se jeví nepřiliš atraktivně. Ve Středočeském kraji se zároveň nachází i okres s vyššími hodnotami indexů, a to Kutná Hora. Zde jde možná o kombinace

jména tradiční památky, dobrého dopravního spojení s Prahou a dobré marketingové propagace památek UNESCO.

Přítomnost památek UNESCO se odráží i v okresech Praha-západ, Břeclav, Kroměříž, Jihlava. A také v okrese Český Krumlov, kde je stejnojmenný hrad a zámek doplněn dalšími KHP vykazující hodnoty přes 50 000 – hradem Rožmberk a klášterem ve Vyšším Brodě. Některé z těchto okresů jsou součástí pásem vyšší atraktivity. Zřejmě nejvýraznější propojuje Brno a Lednicko-Valtický areál v okrese Břeclav přes jižní hranici ČR s okresem Český Krumlov. Menší útvar podobných rysů pak spojuje KHP v okrese Česká Lípa a Hradec Králové.

Obrázek 3 – Index atraktivity KHP v okresech ČR k roku 2013

Zdroj: NIPOS (2014), autorovo zpracování

Závěr

Lze konstatovat, že vyšší míra ochrany KHP ovlivňuje vyšší atraktivitu, a tedy návštěvnost KHP. Platí to v případě kulturních a národních kulturních památek, ale po vyjmutí z těchto dvou skupin i památek UNESCO, které svou průměrnou návštěvností vysoce převyšují ostatní kategorie. Nutno však dodat, že pouhé zařazení KHP do Seznamu světového kulturního dědictví není zárukou vysoké návštěvnosti, což dokazují například poněkud odlehlý zámek Litomyšl nebo areál Zelená hora. Stejně tak hodnota indexu atraktivity nezáleží pouze na památkách UNESCO, například v okrese Žďár nad Sázavou se přítomnost takové KHP nijak neprojevuje. Tento index naopak hodnotí pozitivně i okresy bez památek UNESCO, ale s významnější kumulací ostatních KHP, příkladem okres Jindřichův Hradec nebo Beroun.

Zároveň je možno poukázat na vliv kumulace atraktivit různých druhů, například přírodních, ale i na vliv kumulace samotných KHP. Tento vliv ne zcela platí i při kombinaci s jinými službami, například lázeňství. V nejvýznamnějším lázeňském regionu ČR nedosahují

KHP vysoké návštěvnosti, kromě hradu Loket. V tomto případě, ale i mnohých dalších, je však možné diskutovat o perifernosti regionu jako determinantu nižší návštěvnosti.

Tento článok odporúča na publikovanie vo vedeckom časopise Mladá veda: doc. RNDr. Dagmar Popjaková, PhD.

Použitá literatura

Knižné publikácie

1. ČERTÍK, M. a kol., 2001. *Cestovní ruch: vývoj, organizace a řízení*. 1. vyd. Praha: OFF. ISBN 80-238-6275-8.
2. DROBNÁ, D. a E. MORÁVKOVÁ, 2004. *Cestovní ruch: pro střední školy a pro veřejnost*. 1. vyd. Praha: Fortuna. ISBN 80-7168-901-7.
3. GALVASOVÁ, I. a kol., 2008. *Průmysl cestovního ruchu*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR.
4. HAMARNEHOVÁ, I., 2008. *Geografie cestovního ruchu: Evropa*. Plzeň: Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-093-2.
5. HESKOVÁ, M. a kol., 2011. *Cestovní ruch: pro vyšší odborné školy a vysoké školy*. 2. vyd. Praha: Fortuna. ISBN 978-80-7373-107-6.
6. HOLEČEK, M., P. MARIOT a M. STRÍDA, 1999. *Zeměpis cestovního ruchu*. Praha: Vydavatelství České geografické společnosti. ISBN 80-86034-39-9.
7. HRABÁNKOVÁ, M. a T. HÁJEK, 2002. *Management cestovního ruchu*. 1. vyd. České Budějovice: Zemědělská fakulta Jihočeské univerzity. ISBN 80-7040-580-5.
8. INDROVÁ, J. a kol., 2004. *Cestovní ruch I*. 1. vyd. Praha: Oeconomica. ISBN 80-245-0799-4.
9. KOCHÁNEK, L., 1993. *444 pražských nej, unikátů a kuriozit*. Praha: Odeon. ISBN 80-207-0448-5.
10. MALÁ, V. a kol., 2002. *Základy cestovního ruchu*. 1. vyd. Praha: Oeconomica. ISBN 80-245-0439-1.
11. MIRVALD, S. a kol., 1996. *Geografie cestovního ruchu*. 3. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita. ISBN 80-7082-288-0.
12. PÁSKOVÁ, M. a J. ZELENKA, 2002. *Výkladový slovník cestovního ruchu*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR.
13. RICHARDS, G., ed., 1996. *Cultural Tourism in Europe*. Wallingford: CAB International.
14. RYGLOVÁ, K., 2005. *Cestovní ruch*. 1. vyd. Brno: Brno International Business School. ISBN 80-86575-92-6.
15. SMITH, M. K., 2003. *Issues in Cultural Tourism Studies*. London: Routledge. ISBN 0-203-40936-1.
16. VYSTOUPIL, J., a kol., 2006. *Atlas cestovního ruchu České republiky*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj. ISBN 80-239-7256-1.

Článek v časopise

17. GIBSON, C., 2008. Locating geographies of tourism. In: *Progress in Human Geography*. Roč. 32, č. 3, s. 407-422. ISSN 0309-1325.
18. PORTER, B. W. a N. B. SALAZAR, 2005. Heritage Tourism, Conflict, and the Public Interest: An Introduction. In: *International Journal of Heritage Studies*.
19. SAARINEN, J., 2014. Tourism Geographies: Connections with Human Geography and Emerging Responsible Geographies. In: *Geographica Polonica*. Roč. 87, č. 3, s. 343-352. ISSN 0016-7282.
20. ŠAUER, M. a J. VYSTOUPIL, 2011. Cestovní ruch očima geografů. In: *Geografické rozhledy*. Roč. 21, č. 1, s. 20-21. ISSN 1210-3004.
21. VYSTOUPIL, J., J. KUNC, M. ŠAUER a P. TONEV, 2010. Vývoj cestovního ruchu v ČR a jeho prostorové organizace v letech 1990 – 2009. In: *Urbanismus a územní rozvoj*. Roč. 13, č. 5, s. 93-108. ISSN 1212-0855.

Kapitola z knižnej publikácie

22. RICHARDS, G., 2001. The Development of Cultural Tourism in Europe. In: G. RICHARDS, ed. *Cultural Attractions and European Tourism*. Wallingford: CABI.

Štatistické zdroje

23. CZECHTOURISM, 2014. *Nejnávštěvovanější turistické cíle roku 2013*. [online] [cit. 15. října 2014]. Dostupné z: <http://www.czechtourism.cz/pro-media/tiskove-zpravy/nejnavsteovovanejsi-turisticke-cile-roku-2013/>.

24. ČSÚ, 2014. *Počet pracovních míst a zaměstnaných osob v cestovním ruchu v ČR podle odvětví v roce 2012*. [online] [cit. 14. října 2014]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/tsa_t7_zamestnanost_v_odvetvich_cestovniho_ruchu_v_cr.
25. MK ČR, 2014. *Ústřední seznam kulturních památek ČR*. [online] [cit. 14. října 2014]. Dostupné z: <http://monumnet.npu.cz/monumnet.php>
26. NIPOS, 2014. *Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2013*. [online] Praha: Centrum informací a statistik kultury [cit. 14. října 2014]. Dostupné z: http://www.nipos-mk.cz/wp-content/uploads/2013/05/Navstevnost_PAMATKY_2013.pdf.
27. NPÚ, 2014. *Návštěvnost objektů ve správě Národního památkového ústavu v roce 2013*. [online] [cit. 14. října 2014]. Dostupné z: <http://www.npu.cz/pro-odborniky/pracoviste-npu/ups-v-praze/novinky/news/13424-navstevnost-objektu-ve-sprave-narodniho-pamatkového-ustavu-v-roce-2013/>

Normy

28. Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči